

KOMMENTARMATERIAL

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100172 6622

FÖRSKOLA OCH SKOLA SAMVERKAR

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1983:5

Läroplan
151

Lgr 80-material

		Titel	ISBN		
	riktl planer planer	Allmän del	40-70459-9		
	tar-			Lokala arbetsplaner	40-70594-3
	tar-			Det fria studievalet	40-70595-1
	tar-	Samarbete i arbetsenheter och arbetslag	40-70597-8		
	tar-	Maskinskrivning	40-70651-6		
1981:1	Kommentar-material				
1982:1	Förordning	Förordning om jämkning i undervisningen i hemkunskap	40-70778-4		
1982:2	Förordning	Förordning om kommentar-material	40-70835-7		
1982:3	Kommentar-material	Elever med funktionshinder	40-70720-2		
1982:4	Kommentar-material	Resursfördelning i kommun och rektorsområde	40-70652-4		
1982:5	Kommentar-material	Skola och arbetsliv	40-70654-0		
1982:6	Kommentar-material	Att räkna – en grundläggande färdighet	40-70802-0		
1982:7	Kommentar-material	Hjälp till elever med svårigheter	40-70801-2		
1982:8	Kommentar-material	Fältstudier i undervisningen	40-70800-4		
*1983:2	Kommentar-material	Utvärdering i klass, arbetsenhet, rektorsområde och kommun	40-70653-2		
1983:3	Kommentar-material	Grundläggande språkliga färdigheter – Skriva	40-70967-1		
	Handledning	Skolan och trafiken	40-70970-1		
1983:5	Kommentar-material	Förskola och skola samverkar	40-70966-3		

* 1983:1 och 1983:4 hör till Komvux-läroplanen.

[Skolöverstyrelsen ...]

Kommentarmaterial Lgr 80

14000

000388370

Förskola och skola samverkar

PEDAGOGISKA
BIBLIOTEKET

Utbildningsförlaget Stockholm

Utbildningsförlaget
Box 3071
103 61 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber
Kundtjänst Utbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 96 60

Läroplan för grundskolan

Läroplan för grundskolan, Lgr 80, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna. Dessa utges i SÖ:s publikation Läroplaner.

Förskola och skola samverkar är ett av kommentarmaterialen. I denna kommentar till Lgr 80 behandlas • Detta kan vara bra att veta om förskolan • Förskola och skola — vad förenar/vad skiljer? • Samverkan på olika nivåer • Erfarenheter av samverkan • Samverkan för utveckling.

Materialet, som utarbetats i samarbete med socialstyrelsen, syftar till att ge uppslag till diskussioner i skolorna och underlätta den planering som skolorna själva svarar för.

Redaktion	Kerstin Thorsén
Ateljé	David Jonnarth
Omslag	Förlagsateljén
Omslagsbild	Per Thorsén
Teknisk produktion	Hans Finnman
Tekniska data	<i>Sättning Times 10/12</i> <i>Tryckmetod Offset</i> <i>Papper 100 g Allround</i> <i>Bindning Klammerhäftad</i>
Presslagd	Juli 1983

© 1983 och 1989 Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget
ISBN 91-40-70966-3   Upplaga 1:2
Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1989

INNEHÅLL

Förord 5

Om Lillan sa så här 6

Detta kan vara bra att veta om förskolan 8

Verksamhetsformer 8

Lagstiftning 8

Verksamhetens omfattning 9

Mål och inriktning 10

Innehåll och arbetssätt 10

Arbetsplan för förskolan – pedagogiskt program 12

Huvudmän och tillsyn 12

Organisation 13

Personal 13

Miljö 14

Staligt bidrag, avgifter m m 14

Hälsovård och omsorg om tillfälligt sjuka barn 15

Förskola och skola – vad förenar, vad skiljer? 17

Samverkan på olika nivåer 23

Barnen 23

Personal och föräldrar 24

Ledningspersonal 28

Kommunen 29

Samverkan mellan statliga myndigheter 31

Erfarenheter av samverkan 33

Samverkan för utveckling 41

Lästips 43

(

(

(

(

FÖRORD

Riksdagen och regeringen har beslutat att i SÖ:s publikation Läroplaner skall ingå kommentarer till Läroplan för grundskolan (Lgr 80).

Kommentarmaterialet innehåller inte föreskrifter. Det skall ge uppslag och information inom olika områden. Det skall också diskutera olika metoder att klara av de målkonflikter, problem och svårigheter som finns i skolan. Kommentarmaterialet kan användas när man diskuterar och beslutar om arbetssätt, innehåll och organisation i skolarbetet. Det kan också användas när man i en skola skall besluta om sina arbetsplaner och sitt utvecklingsprogram.

Kommentarerna utges fortlöpande och revideras under hand.

Eftersom praktiska erfarenheter och vetenskapliga rön måste ligga till grund för innehållet i de olika läroplanskommentarerna tar SÖ gärna emot information, uppslag och synpunkter som kan komma till nytta i det fortsatta arbetet med grundskolans utveckling.

Stockholm i juli 1983

Skolöverstyrelsen

Om Lillan sa' så här

Den 25 augusti ska Lillan börja skolan.

— En sån näpen liten nybörjare, säger faster Ida.

— Nja, nybörjare säger Lillan, jag har ju sex år bakom mig i förskolan, lika lång tid som gammelfarmors hela skolutbildning.

— Vad säger du, sex år i förskolan?

— Ja, ser du, när jag var nio månader fick jag plats på daghemmet Rovan. Då hade mina föräldrar för länge sedan anmält att de ville ha in mej på daghemmet. Vi hade tur. Det var många barn i stan som inte fick plats. Kommunen hade inte hunnit bygga så många förskolor som behövdes. Och inte tror jag de hade råd heller. Fast det är klart att vi betalade för oss, lite grann i alla fall. Alla som är sex år kan vara säkra på att få en plats på lekis om de inte redan har dagisplats. Båda sorterna är förskola. I början var jag på daghemmet korta stunder bara. Mamma eller pappa var med mig ett tag. Så småningom blev det längre. De vuxna pratade mycket, mycket med varandra.

— Det var för att du var så liten!

— Javisst, det var för att jag var liten! Och de måste vara rädda om mig! Därför diskuterade de vad som skulle kunna vara bra för mig, och hurdan de ville att jag skulle bli när jag blev en färdig människa.

— Färdig människa?

— Ja, vuxna brukar ofta föreställa sig att man inte är riktigt komplett när man är barn, det är något som fattas, om du förstår vad jag menar.

— Jag tror jag förstår.

— Jag skulle vilja se en som är färdig — inte kan det vara när man ska till att dö väl? Då är det ju så dags! Nåja, sex år i förskolan lärde mig en del. Det var många vuxna. De började och slutade, det var tur att Maria Viola var med hela tiden. Hon var den dagisfröken som jag kände bäst. Och så alla de andra ungarna. Det fanns nog mer barn än personal, när alla var där. Fast personal är ju större och längre människor.

— Och nu ska du börja skolan.

— Visst, det måste man. Ända sen 1842 har det varit lag på att det skulle finnas skolor åt folket. Inte förrän 1975 fick vi en sån lag om förskolan! Så du förstår skolan har försprång! Har funnits i varenda liten by i nästan hundrafemtio år. Jag vet inte, men jag tror dom har gjort samma grejer hela tiden.

— Vad då för grejer?

— Lärt barnen läsa.

— Nu tror jag du är orättvis. Man gör mycket annat i skolan också. Det ska du snart få se.

— Det var ju bra, för läsa behöver jag inte lära mig. Det kan jag redan.

— Har du lärt dej det i förskolan?

— O nej, jag hittade bokstäver på mjölkpaketen och i TV och på butiksskyltarna och ja, var som helst, och så frågade jag de vuxna. I sagoböckerna fanns det massor med ord!

— Det är duktigt att kunna läsa innan man har fyllt sju.

— Tycker du? Är det särskilt duktigt att kunna läsa? Det har jag aldrig tänkt på. Men det är roligt! Förresten så fyller jag sju den 24 augusti. Och jag är skolpliktig. Det är prick hundra år sen riksdagen bestämde att när människorna är sju år — pang — då slutar friheten, då måste man gå i skola.

— Prat, inte slutar friheten.

— Jo, men så säger ju de vuxna! Och lite ligger det väl i det, medge det. Någon har beräknat precis på minuten hur lång tid man ska ha svenska och musik och matematik och några andra utvalda, namnsatta, målbeskrivna, innehållsförtecknade ämnen. På Rován bestämde vi själva vad vi skulle göra. Och vi planerade tillsammans och röstade ofta på saker och ting. Och vi gick ut och tittade i skogen och på posten. Och när vi kom hem var vi hungriga. Och medan vi åt pratade vi om det vi hade varit med om. Sen lekte vi post och affär. Leka post tycker jag är roligt.

— Tror du inte att du får leka i skolan?

— Jo, det är ju raster. Då ringer det och då springer vi alla ut. Och så ringer det igen. Och då går alla in.

— Hur vet du det?

— Jag har varit med de andra sexåringarna i Rován tillsammans med Maria Viola på besök. Så jag vet hur det ser ut.

— Vet du vilken fröken du ska få?

— Ja. Hon heter Eva Linnea.

DETTA KAN VARA BRA ATT VETA OM FÖRSKOLAN

Verksamhetsformer

Förskolan består av *daghem* och *deltidsgrupp*.

Daghem anordnas för barn som är omkring ett till sex år gamla och vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. De flesta barnen ingår i så kallade syskongrupper där det finns barn i åldern 3—6 år. Ibland ingår såväl barn under 3 år som skolbarn i samma grupp. Den kallas då *utvidgad syskongrupp*. Daghemmen är vanligen öppna tolv timmar per dag.

Deltidsgrupp, ofta kallad lekskola, anordnas i första hand för fem- och sexåringar som har någon av föräldrarna hemma eller som vistas i familjedaghem medan föräldrarna arbetar. Även yngre barn tas emot. I deltidgruppen brukar barnen vara tre timmar per dag. Oftast kommer en grupp på förmiddagen och en annan på eftermiddagen.

I samhällets barnomsorg ingår dessutom en del andra former av förskoleverksamhet:

Familjedaghem innebär att en kommunalt anställd dagbarnvårdare (dagmamma) tar emot barn i sitt eget hem.

Öppen förskola leds av förskollärare och fungerar som ett kontaktcentrum för barn och vuxna i bostadsområdet. Barn som inte har plats i daghem eller deltidsgupp får besöka den öppna förskolan men bara i sällskap med sina föräldrar, dagbarnvårdaren eller någon annan vuxen.

Fritidshemmen tar emot barn som är sju till tolv år och som har förvärvsarbetande eller studerande föräldrar.

Lagstiftning

I samband med en reformering av förskolan 1975 fick förskolan för första gången en egen lagstiftning som reglerar dess allmänna inriktning.

Enligt förskolelagen — senare barnomsorgslagen, som från och med den 1 januari 1982 ingår i socialtjänstlagen — har förskolan till syfte att i nära samarbete med föräldrarna främja en allsidig personlighetsutveckling och en fysisk och social utveckling hos barnen. Samma officiella mål och inriktning gäller för de olika förskolformerna, även om de omfattar olika åldrar och vänder sig till olika barn- och familjegrupper.

För förskolan gäller bl a:

- rätt till avgiftsfri vistelse i förskola (daghem eller deltidsgrupp) för alla sexåringar (minst 525 timmar per år)
- rätt till plats med förtur för yngre barn i behov av särskilt stöd
- krav på kommunerna att bygga ut daghem för barn med förvärvsarbete eller studerande föräldrar
- skyldighet för kommunerna att årligen upprätta en plan som redovisar behoven och utbyggnaden av daghem under den kommande femårsperioden.

Verksamhetens omfattning

Enligt socialtjänstlagen (tidigare förskollagen och barnomsorgslagen) har alla sexåringar rätt till plats i förskola och de finns antingen i daghem eller deltidsgrupp. Alla sexåringar som inte kan beredas plats i daghem garanteras plats i de kommunala deltidsgруппerna. Många kommuner kan också erbjuda fyra- och femåringar plats i deltidsgрупп. 75 % av sexåringarna, 14 % av femåringarna och 2 % av fyraåringarna fanns i deltidsförskolan 1981. Under 1970-talet har daghemmen byggts ut hastigt. Trots detta hade knappt 22 % av de barn som var 0—6 år plats i daghem vid årsskiftet 1981/82.

En undersökning 1980 av olika omsorgsformer för barn visade att en minoritet av barnen 0—6 år har plats i den av samhället anordnade barnomsorgen. Av de yngre skolbarnen får ett ännu mindre antal del av barnomsorgen.

Mål och inriktning

Förskolan är avsedd för alla barn. Den skall bidra till att ge barnen en god och utvecklande uppväxtmiljö och därtill omsorg om barn vars föräldrar förvärsarbetar eller studerar.

Samhällsmål såsom demokrati, jämlikhet, jämställdhet mellan könen, solidaritet och ansvar skall enligt målsättningen prägla förskolans verksamhet.

Vid förskolereformen 1975 fick förskolans mål följande formulering:

- Förskolan bör sträva efter att i samarbete med föräldrarna ge varje barn bästa möjliga betingelser att rikt och mångsidigt utveckla sina känslö- och tankemässiga tillgångar.
- Förskolan kan därigenom lägga grunden till att barnet utvecklas till en öppen, hänsynsfull människa med förmåga till inlevelse och till samverkan med andra, i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar.
- Förskolan bör hos barnet lägga grunden till en vilja att söka och använda kunskap för att förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor.

Förskolan skall vända sig till alla barn, men har ett speciellt ansvar för barn som av psykiska, fysiska eller andra skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling. Det är till exempel angeläget att barn med annat hemspråk än svenska får delta i förskoleverksamhet så tidigt som möjligt. Barn med behov av särskilt stöd och stimulans har rätt till förtur när plats inte finns för alla barn.

Barn med fysiska eller psykiska handikapp integreras så långt som möjligt i förskolans reguljära barngrupper. Ett nära samarbete med föräldrar, personal inom socialförvaltningen samt stödpersonal inom sjuk- och hälsovården gör detta möjligt. Ibland blir samråd med särskolan nödvändigt.

Innehåll och arbetsätt

För att förskolan skall kunna bidra till goda uppväxtförhållanden för barnen skall verksamheten bygga på barnens totala uppväxtsituation och uppväxtmiljö. Detta gör det önskvärt att föräldrarna deltar i verksamheten. Föräldrarna bör ges möjlighet till konkret inflytande i förskolan. Att föräldrarna aktivt kan delta i verksamheten är också önskvärt.

Arbetsättet i förskolan skall tillgodose barnens utveckling på alla områden: socialt, känslomässigt, intellektuellt och motoriskt. Därför brukar barnens lek, de vuxnas arbete, kontakterna med närmiljön och andra vardagshändelser tas tillvara som naturliga situationer för inlär-

ning och utveckling. Innehållet i verksamheten är inte bundet till någon läroplan. Man utgår i stor utsträckning från barnens livssituation, tidigare erfarenheter och speciella behov. Språk, skapande verksamhet och orientering i den sociala och fysiska omgivningen ingår i leken, i vardagsarbetet och i organiserade aktiviteter utifrån aktuella teman. Verksamheten i den enskilda förskolan skall planeras och utvärderas fortlöpande av personalgrupper i kontakt med föräldrarna.

Den kreativa leken och skapandet är en viktig del av förskolans verksamhet. Sång och musik, rörelse och dramatiskt skapande är vanliga inslag, liksom bild- och formarbete. Färg, lera, trä och annat material för skapande aktiviteter samt material som uppmuntrar till samlek och kan användas på ett varierat och fantasifullt sätt är därför en given del av basutrustningen i förskolan. Den fria leken skall ha ett stort utrymme.

En annan viktig del av förskolans aktiviteter är det dagliga vardagsarbetet i samband med matlagning, dukning, diskning, städning, odling och trädgårdsskötsel, vårdande av material och inredning, uträttande av ärenden. Här kan barnen samarbeta och ta gemensamt ansvar. Arbetet ger också rika inläringstillfällen i naturliga och för barnen meningsfulla sammanhang. Det är vanligt att barnen i daghemmen delas in i mindre grupper om 4—5 barn och en eller två vuxna som får en speciell arbetsuppgift att svara för.

Det finns en stark strävan att låta förskolan få bli en del av närsamhället. Att förskolan skall bedriva sin verksamhet i relativt små anläggningar inom bostadsområdet är därför en viktig princip. Föräldrasamarbetet underlättas, sociala kontaktnät mellan barnfamiljerna kan skapas och barnen kan lättare orientera sig i närmiljön. Att göra barnen förtroagna med närsamhället genom att låta dem ta del av sådant som finns utanför förskolan, i arbetsliv, naturliv och kulturutbud är en väsentlig del av förskolans verksamhet. Barnen deltar också i planeringen av verksamheten.

En dag i förskolan kan vara indelad i fasta aktiviteter, t ex måltider och samling, strukturerade och spontana aktiviteter, t ex "fri" lek, där barnen väljer material och ofta också kamrater själva. Verksamhet utomhus är en viktig del, där personalens planering och deltagande är lika angelägen som inomhus.

Personalen arbetar tillsammans i arbetslag, planerar och fattar beslut gemensamt och söker tillsammans lösa problem och konflikter. För barnen utgör arbetslaget en samarbetsmodell. Tillsammans med föräldrarna utgör personalen i förskolan viktiga vuxenförebilder för barnen. Personalens förmåga att samarbeta med barnen, med varandra och med föräldrarna blir därför av central betydelse. Samarbetet är en viktig del av arbetssättet.

Åldersblandade barngrupper har successivt införts i förskolan under senare år. I dessa grupper kan de yngre barnen lära och få hjälp av de äldre. Konkurrens och tävlan barnen emellan minskar. Eftersom barnen vistas i samma grupp under flera år har barn, föräldrar och perso-

nal större möjligheter att lära känna varandra och utveckla djupare relationer. Inom de åldersblandade barngrupperna krävs dock att man också samlar barn i samma ålder eller på samma utvecklingsnivå från en eller flera barngrupper för särskilt riktade aktiviteter.

Arbetsplan för förskolan — pedagogiskt program

Sedan 1975 har socialstyrelsen i uppgift att utarbeta *Arbetsplan för förskolan*. Denna är inte bindande men anger inriktningen av verksamheten och skall inspirera till utveckling av förskolans pedagogiska verksamhet.

Fram till 1983 har åtta arbetsplansdelar publicerats. Eftersom barnomsorgens bestämmelser sedan den 1 januari 1982 är inordnade i socialtjänstförordningen får barnomsorgens övergripande samhällsmål en tydligare utformning. Denna beskrivs i socialstyrelsens nya arbetsplan som i första hand vänder sig till ledningspersonal för barnomsorgen.

I en av de senast utkomna arbetsplanerna, *Förskolans pedagogiska verksamhet — mål och inriktning* (oktober 1981), har socialstyrelsen angivit utgångspunkter för förskolans verksamhet. Här framhålls bland annat att förskolans mål och innehåll behöver preciseras, att den pedagogiska ledningsfunktionen behöver ses över och att planeringen på verksamhetsnivå behöver utvecklas. Detta skall göras för att skapa garanti för allsidighet och en jämnare utveckling av kvaliteten i förskolans inre verksamhet.

I en annan arbetsplan, *Förskola-lågstadium, Samverkan för kontinuitet* (oktober 1981), uppmärksammas frågor som är betydelsefulla för den fortsatta utvecklingen av samverkan mellan förskolan och lågstadiet. De frågor som där behandlas är viktiga inte bara för förskolans utveckling utan även för skolans. Socialstyrelsen framhåller till exempel nödvändigheten av att överbrygga de skillnader som vållar barnen problem, vikten av kontinuitet och bättre samstämmighet i förskolans och lågstadiets inre verksamhet, att utvecklingsarbete behövs och att forskning som närmare analyserar kontinuitetsfrågorna är angelägen.

Ett samlat pedagogiskt program för förskolan, där mål och innehåll mer preciseras, är under utveckling. Ett förslag presenteras hösten 1983. I anslutning till det pedagogiska programmet kommer skrifter att utarbetas som riktar sig direkt till personalen. Skriftserien kallas *Att arbeta i förskolan* och tar upp olika områden av förskolans innehåll, metoder och arbetsformer.

Huvudmän och tillsyn

Kommunerna är huvudmän för verksamheten i förskola och övrig barnomsorg. Socialnämnden i varje kommun utövar ledningen och

utfärdar de kommunala riktlinjer och administrativa regler i övrigt som behövs för verksamhetens utveckling.

Den centrala tillsynen utövas av socialstyrelsen som bland annat har regeringens uppdrag att utarbeta de ovan nämnda arbetsplanerna som anger mål, innehåll och arbetsformer. Socialstyrelsen skall också ge information och vägledning till kommunerna i övriga barnomsorgsfrågor.

Organisation

Förskoleverksamheten är i huvudsak en kommunal angelägenhet. Kommunens nämnd för sociala frågor är närmast ansvarig. I den sociala förvaltningen är det önskvärt att det finns en ansvarig för förskolans pedagogiska verksamhet och pedagoger anställs i regel för ledningen av kommunens förskoleverksamhet.

I förskolan finns barn i olika åldrar. Gruppstorleken beror på ålderssammansättningen. Man tar också hänsyn till om barn med annat hemspråk än svenska ingår i grupperna.

Småbarnsgrupperna i ett daghem består av ett- och tvååringar och innehåller högst 10—12 barn. Syskongrupperna består av tre- till sexåringar och innehåller 15, högst 20 barn. En åldersblandad grupp kan bestå av ett- till tolvåringar och bestå av högst 15 barn. Den kan också bestå av tre- till tolvåringar och har då högst 20 barn, vanligast 15. Småbarns- och syskongrupp (tre till sex år) är den vanligaste gruppindelningen men grupper med olika åldrar blir allt vanligare.

En deltidsgrupp tar emot fyra- till sexåringar och kan ha 15 till 20 barn.

Barn som inte har svenska som hemspråk brukar, när så är möjligt, få bilda egna grupper där alla talar samma språk.

Personal

I förskolan arbetar förskollärare och barnskötare samt vid daghemmen också ekonomipersonal. I åldersblandade grupper där skolbarn ingår, arbetar vanligen också fritidspedagoger. I grupper där barn med annat hemspråk än svenska ingår bör i första hand personalen vara tvåspråkig, i andra hand bör ambulerande hemspråklärare anställas.

I daghem beräknas två anställda för fem barn under tre år och en anställd för fem barn över tre år. Den genomsnittliga personaltätheten vid daghem är ungefär tre barn per anställd i grupper för barn under tre år och ungefär fem barn per anställd i grupper för barn över tre år.

I deltidsgruppen beräknas en förskollärare och en barnskötare för två stycken trettimmarsgrupper. Många kommuner har emellertid endast en förskollärare anställd i deltidsförskolorna.

Sedan många år finns en strävan att anställa manlig personal inom förskolan och barnomsorgen i övrigt. Fortfarande är andelen män mycket liten: 4 % i daghem och 2 % i deltidsgupper.

Miljö

Förskolan är, liksom skolan, en kollektiv miljö för barn och vuxna. För att förskolan skall kunna arbeta utifrån barnens totala uppväxtsituation och bidra till kontinuitet och sammanhang i deras vardag förläggs förskolorna till hemmens grannskap i bostadsområdena.

För att barn, personal och föräldrar skall kunna överblicka och bli delaktiga i förskolans fysiska och sociala miljö görs anläggningarna relativt små. De omfattar vanligen 30—60 barn. Gångavståndet mellan hem och förskola bör inte överstiga 300 meter i tätort.

För att kunna genomföra förskolans pedagogiska verksamhet där barnen får konkreta upplevelser och erfarenheter i lek, arbete och skapande aktiviteter krävs ett utrymme på 7,5—9,5 m² per barn i de utrymmen som används för barnen. I detta ingår grupp rum för olika aktiviteter, kapprum och toaletterum. Därtill kommer kök, andra ekonomitrymmen samt personalutrymmen.

Inredning och utrustning anpassas för barns och vuxnas lek, arbete, samvaro, måltider och vila. Detta innebär inredningsmått som passar både barn och vuxna. Utrymmen ordnas för såväl lugnare som livligare aktiviteter. Kök och utrymmen där tvätt utförs och där städutrustning finns, läggs lättillgängligt för barn och personal så att verksamheterna där kan ingå i det pedagogiska programmet.

Förskolan skall i princip kunna ta emot alla barn och måste för den skull vara anpassad för handikappades behov. Detta innebär bland annat att även rullstolsbundna barn och vuxna skall kunna vistas i förskolan.

Förskolans utemiljö skall vara skyddad för trafik och buller. Den bör vara varierad vad gäller ytmaterial och utrustning och omfatta en yta av cirka 50 m² per barn. Utelekplatsen kan vara gemensam för förskolan och de närmast boende i grannskapet.

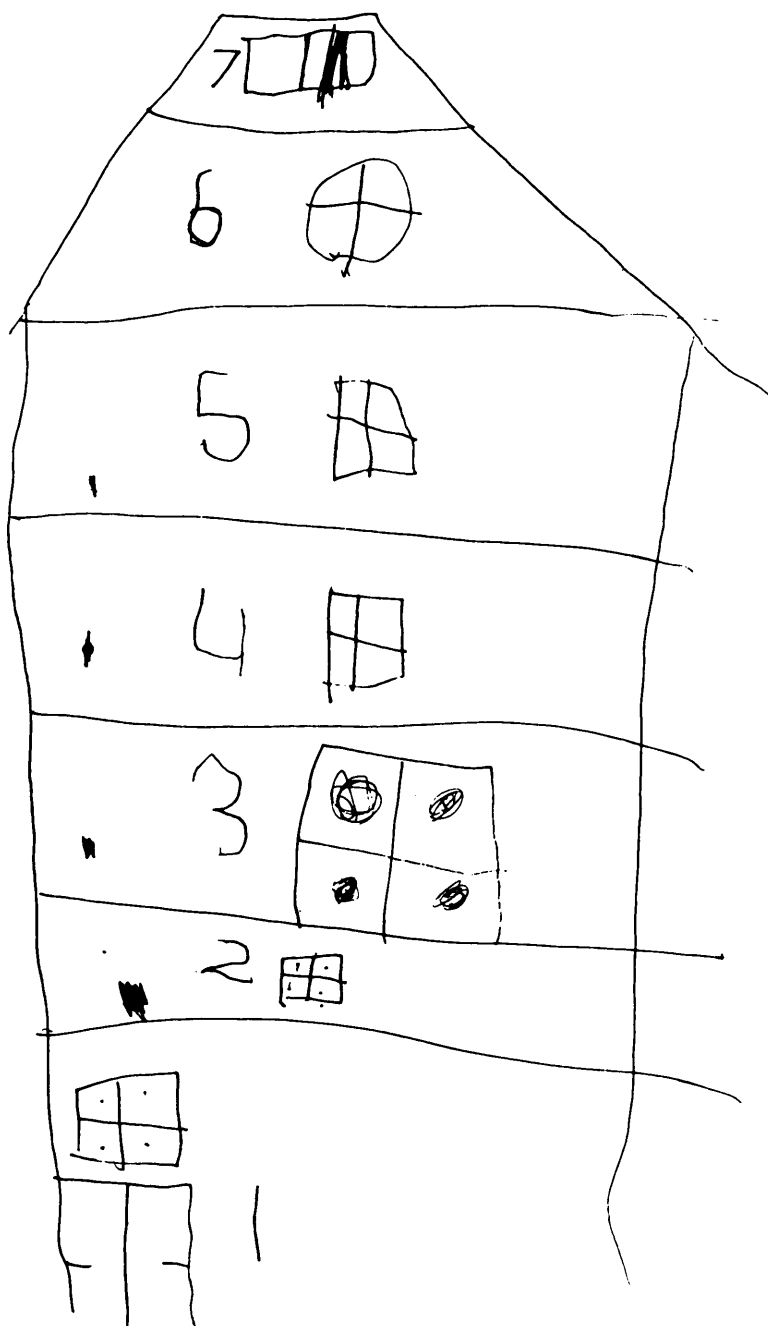
Statligt bidrag, avgifter m m

Till verksamheten i daghem utgår statsbidrag som för närvarande (1983—84) utgör 22 450 kronor per plats. Statsbidrag till deltidsförskolan utgår inte. Förskolans statsbidragskonstruktion håller på att omarbetas.

Deltidsförskolan är avgiftsfri för sexåringar. Även yngre barn med behov av särskilt stöd har rätt till avgiftsfri förskola 525 timmar per år. För övrigt tar kommunen ut en avgift av föräldrarna. Storleken är oftast relaterad till föräldrarnas inkomst.

Hälsovård och omsorg om tillfälligt sjuka barn

Hälsovården i förskolan är sedan några år tillbaka kopplad till den allmänna barnhälsovården. Samma regler gäller för all barnhälsovård, antingen barnen vistas i förskola eller ej. Barnhälsovårdscentralen i distriktet svarar för alla undersökningar och kontroller och dess personal utgör ett stöd för förskolans personal i medicinska frågor.

"En skola är som ett hotell — olika våningar." (Max, 6 år)

FÖRSKOLA OCH SKOLA – VAD FÖRENAR, VAD SKILJER?

Förskola och skola har i sina funktioner och sitt innehåll flera likheter men också en del skillnader. En del är betydelsefulla, andra bagatellartade. Vissa är faktiska, andra är förmodade. Somligt går lätt att ändra, annat måste man böja sig för. Befintliga lagar och förordningar kan självfallet inte brytas men de kan, om det visar sig behövas, ändras på lång sikt och efter politiska beslut.

När de som arbetar i förskola och i skola skall samarbeta kan det vara bra att göra de väsentligaste likheterna och skillnaderna tydliga och att försöka klarlägga deras konsekvenser för samarbetet. Det kan också vara klokt att förutsättningslöst undersöka vad som går att ändra och utveckla inom ramen för gällande bestämmelser.

Här skall nämnas några områden där kunskap om skillnader och likheter kan vara till nytta.

Lagstiftning

Förskoleverksamheten och skolverksamheten är båda lagfästa i det svenska samhället. Eftersom lagen om förskola ännu inte är tio år gammal befinner sig förskolan i ett utbyggnads- och uppbyggnadsskede. Skollagen har 140 år bakom sig. Skolans traditioner är djupt rotade och vanorna väl etablerade. Detta kan betyda att skolan i vissa stycken har försprång, i andra släpar efter.

Mål

I de officiellt antagna målen finns en god överensstämmelse. Socialnämnden i en kommun skall enligt socialtjänstlagen ”i nära samarbete med hemmen främja en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom”, medan samhällets undervisning enligt skollagen har till syfte att ge eleverna kunskaper och färdigheter ”samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvars-kännande samhällsmedlemmar”.

Funktioner och inre arbete

Skolans funktion har ursprungligen varit att ge utbildning. I dag har skolan även vissa omsorgsfunktioner. Den tar i större utsträckning än tidigare på sig ansvar för eleverna också på tider som ligger utanför det egentliga undervisningsarbetet. Dagens förskola emanerar ur två verksamheter med olika funktioner. Den ena bestod i att ge yngre barn tillsyn, den andra hade pedagogiska syften. Fortfarande har dessa två

funktioner något olika tyngd i daghem och i deltidsgupper. Beträffande omsorgsfunktionerna finner man alltså att förskolan och skolan under åren närmast sig varandra.

Detsamma gäller de pedagogiska uppgifterna. Även här är man inne i ett skede där de gemensamma inslagen ökar. Detta sker bland annat genom ömsesidigt inflytande, möjliggjort genom ökade kontakter mellan förskolor och skolor, men det sker också genom att det pågår arbete med att precisera ett centralt pedagogiskt program för förskolan.

De pedagogiska uppgifterna finns formulerade och kommenterade i tryckt material som publiceras av respektive tillsynsmyndighet. Socialstyrelsen ger ut Arbetsplan för förskolan och skriftserien Arbeta i förskolan. (Se sid 12.) Skolöverstyrelsen ger ut Läroplan för grundskolan med tillhörande kommentarmaterial. En del läroplansarbete sker i samarbete mellan de båda verken.

Skillnaden mellan styrdokumentet ligger i att skolans läroplan är fastställd av regeringen och helt bindande till sin karaktär. Där anges de mål och riktlinjer efter vilka verksamheten skall planeras. Kursplaner och timplaner måste följas. De föreskriver vad som skall studeras och hur mycket tid som skall användas men de är vida ramar inom vilka lärare och elever har stor frihet att organisera arbetet på olika sätt och att välja de metoder som passar dem bäst.

Förskolan bärs upp av en verksamhet för vars innehåll ännu vidare ramar finns. Det inre arbetet bestäms i hög grad av den enskilda förskolan. Skolans verksamhet regleras av ett stort antal förordningar och föreskrifter som inte har någon motsvarighet i förskolan.

Av lagarnas formuleringar framgår att både förskolan och skolan har ett ansvar för barnens fostran. Gemensamt är också att fostran skall ske i samarbete med barnens egna familjer.

Det väsentligaste i förskolans och skolans ansvar för barnen, omsorg, fostran och utveckling är således en gemensam uppgift som ger goda skäl för förskola och skola att arbeta tillsammans.

Rättighet och plikt

Förskolan, som är frivillig, är att betrakta som en medborgerlig rättighet för barnen. Denna rätt kan emellertid åberopas endast för sex-åringar, det vill säga året före skolstarten, samt för yngre barn som har behov av särskilt stöd. Att gå i skolan är visserligen också en rättighet men samtidigt en medborgerlig plikt som gäller för barnen upp till sexton års ålder. Trots en intensiv utveckling av förskoleverksamheten under de senaste åren finns det ännu inte tillräckligt många platser för alla som frågar efter plats i förskolan. I skolan måste alla däremot infinna sig.

Organisation

Förskolan kan organiseras på flera olika sätt beroende på familjens situation. Daghemmet tar i första hand emot barn till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar. Barnens behov av omsorg och pedago-

gisk verksamhet avgör vistelsens längd. I deltidsgруппerna (se sid 8) tillbringar barnen i allmänhet omkring tre timmar om dagen. Förutom dessa huvudformer finns barnomsorg som består av familjedaghem och öppen förskola. I samhällets barnomsorg ingår också fritidshemmen. Skolans organisation är utan liknande alternativ. Antalet timmar per vecka är lika för alla barn i en årskurs.

Barn som har annat hemspråk än svenska kan delta i en svenskspråkig förskolegrupp eller i en hemspråksgrupp. På samma sätt kan dessa barn i skolan få sin undervisning antingen i en svenskspråkig klass, i en sammansatt klass* eller i en hemspråksklass.

Barngrupper

I de flesta förskolor består numera barngrupperna av barn i olika åldrar. Detta förordas av såväl utvecklingspsykologiska som pedagogiska skäl. Skolans organisation utgår av tradition oftast från klasser där alla barn är lika gamla, årskurser. Åldersblandning har visserligen alltid förekommit i skolan, men i mindre utsträckning och den har i allmänhet tillgripits som en organisatorisk lösning i små skolor, framför allt i glesbygder.

Emellertid finns i skolan i dag ett växande intresse för undervisning i åldersblandade grupper. Mycket tyder på att ganska många skolor går in för denna organisation sedan man övervägt dess pedagogiska och sociala konsekvenser.

Inre verksamhet

Med tanke på att förskola och skola i stort har ansvar för barn i helt olika åldersgrupper är vissa skillnader i den inre verksamheten helt naturliga.

Förskolans pedagogik utgår i större utsträckning än skolans från konkreta och synliga förhållanden. Arbetet med inläring och träning bestäms till sitt innehåll och sin omfattning av den pedagogiska personalen, medan skolan har ett givet kursinnehåll.

I förskolan organiseras dagen kring ankomst och hemgång, måltider, sysslor inne och ute, samlingsstunder och lek. Tillsynen är kontinuerlig. Den pedagogiska planeringen tar fasta på dagens händelser. Inläringssituationerna är mindre strukturerade än i skolan. Kunskaper och färdigheter förvärfvas mer eller mindre spontant, processerna betraktas som invädda i varandra.

Skolan har kommit att skilja på lek och arbete. Dagen delas i lektioner och raster. Under lektioner är barn och vuxna inriktade på undervisning, medan rasterna räknas som fritid. Då byter de vuxna roll och "vaktar" barnen. Måltiderna intas på fritid och inräknas inte i det pedagogiska arbetet. Dessa förhållanden kan ha skapat den skillnad i dagsrytm som av tradition brukar finnas mellan förskola och skola.

---

* Klasser där det ingår både en grupp svenskspråkiga barn och en grupp barn med ett annat språk. En sådan klass har ofta två lärare.

De vuxnas arbete

I daghemsverksamheten arbetar i allmänhet flera vuxna tillsammans. De bildar ett arbetslag som inte bara planerar tillsammans, de utför också arbetet tillsammans. Personalens situation i deltidsgrupperna (se sid 8) liknar i många fall lärarens i skolan; en enda vuxen har ansvaret och utför det mesta arbetet tillsammans med sin grupp eller klass. Gemensamt arbete med till exempel planering är numera mycket vanligt i skolan. Utvecklingen har därtill gått mot en större öppenhet i vardagsarbetet även om traditionen med en klass, en lärare fortfarande är ganska stark.

Tillsynsmyndigheter

Både förskolan och skolan står under statligt inseeende. För förskolans del utövas detta av socialstyrelsen som lyder under socialdepartementet. Skolans tillsynsmyndighet är skolöverstyrelsen som lyder under utbildningsdepartementet. I frågor som rör samverkan mellan förskola och skola har de båda verken kontinuerligt samarbete.

Huvudmannaskap

Varje kommun är huvudman för såväl förskola som skola. Huvudmannaskapet utövas för förskolan av socialnämnden och för skolan av skolstyrelsen.

Ekonomi

Sexåringarnas 525 timmar per år (se sid 9) i förskolan är avgiftsfri liksom undervisningen i grundskolan. Deltidsförskolan bekostas helt av kommunerna. För daghemsverksamheten utgår statsbidrag vilket beräknas efter antalet platser. För skolverksamheten utgår också statsbidrag. Detta sker enligt en driftbidragsförordning som reglerar ett antal bidragsvarianter. Dessa sammanlagt ger kommunerna kostnads-täckning för lärarlöner. Denna kan variera kommuner emellan. För de flesta ligger den på mellan 80 och 95 %. Kommunerna svarar för lokaler, utrustning, läromedel m m.

Personal

I förskolans barnverksamhet arbetar huvudsakligen två personalgrupper, förskollärare och barnskötare. De har sinsemellan olika utbildning (fem terminer vid högskola respektive fyra terminer vid yrkesutbildande linje inom gymnasieskolan) men arbetar med ungefär samma uppgifter i barngrupperna. Föreståndaren har det pedagogiska ansvaret. I skolan ansvarar (på lågstadiet) en lågstadielärare (fem terminers utbildning vid högskola) för arbetet i en klass. Hon kan assisteras av speciallärare (med särskild tilläggsutbildning om en eller två terminer) som ger särskild hjälp åt barn som av olika anledningar behöver det. Såväl lågstadielärare som förskollärare och barnskötare kan ha tvåspråkig utbildning. Hemspråkslärare utbildas för tjänstgöring både i skola och förskola. Alla de här nämnda personalgrupperna har olika

utbildningar, olika löneavtal och olika avtal om arbetstider. Det kan dessutom finnas många fler variationer i utbildningarnas längd och innehåll beroende på när vederbörande utbildats. Barnskötare, förskollärare och lärare i grundskolan organiseras av minst tre olika fackliga förbund.

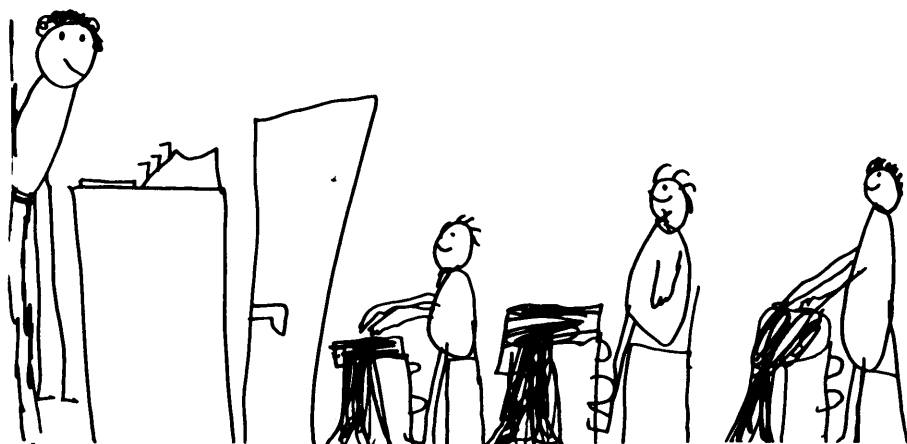
Miljö

Skolor förläggs liksom förskolor till hemmens grannskap. Men förskoleenheterna har vanligen 30—60 barn vilket betyder att de är små i förhållande till skolenheterna. Förskolebarn bör, enligt socialstyrelsens rekommendationer, inte ha mer än 300 meter från hemmet till förskolan. Detta är en del av förklaringen till att upptagningsområdena kan bli olika för skolor och förskolor.

En förskoleinstitution har i allmänhet större utrymme per barn än skolan. Daghemmens och deltidsgruppernas lokaler har delvis olika funktioner och kan därför ha olika planering och olika utrustning. De skiljer sig dock från skolans miljöutformning på så sätt att förskolan ofta har flera små rum för olika ändamål, medan skolan i allmänhet har ett rum per klass, vanligen med högre rumshöjd. Ett klassrum är ett slags allrum för all verksamhet utom gymnastik, slöjd och skollunch. Möbleringen brukar utgå från det sittande barnets arbete där den dominerande verksamheten av tradition är läsning, skrivning och räkning. Det finns förutom klassrummet ofta också smårum för arbete enskilt eller i smågrupper. Fria ytor för lek och rörelse är vanliga inom förskolans utrymmen, medan man i skolan har särskilt gymnastikrum för detta. Utomhus har både förskolor och skolor fria ytor som är avsedda för lek och utevistelse. Vanligtvis är de utrustade med lekredskap.

Det viktiga territoriet, klassens egen plats i skolan. Här innanför finns vi. Här hänger våra tillhörigheter på krokar. Vi är olika, det syns väl. Och vi är stolta över vår klass 1 A!
(Martin 7 år)

På andra sidan dörren sitter vi i rad framför fröken. (Martin 7 år)

SAMVERKAN PÅ OLIKA NIVÅER

Barnen

Barnets första möte med skolan är oftast inte detsamma som den definitiva skolstarten. Det kan vara ett studiebesök i skolan, en introduktion som ger barnen ett tillfälle att börja förbereda sig för skolgången. Barnen behöver någon att hålla i handen när de går dit, och det är bra om de har flera att prata med, både barn och vuxna, under den tidsrymd som förflyter mellan förskolans vårbesök i skolan och höstterminens skolstart.

De vet hur lokalerna ser ut och de har fått se olika inrättningar som klassrum, matsal eller gymnastiksal. Om de skall börja i en så kallad åldersblandad klass har de välkomnats av sina blivande klasskamrater, som kan ansvara för en hel del av introduktionsarbetet. De har också fått kontakt med några av de vuxna och de äldre eleverna, människor som skall bli en del i deras vardag under de kommande åren i skolan. Många förskolebarn får redan på våren en fadder, en äldre elev som är kontaktperson, kamrat eller beskyddare, allt beroende av vilka behov som barnen själva upplever.

Att komma till en skola som har högstadium och få en "stor" pojke eller flicka som fadder behöver inte vara mindre tryggt än att komma till en låg- och mellanstadieskola. I alla skolor kan barn på olika stadier bli resurser för varandra, resurser som kan utnyttjas betydligt bättre än vad som är vanligt i dag.

Det finns exempel på skolor som försöker ta vara på högstadieelevernas många gånger outnyttjade och ibland kanske felriktade kraft genom att engagera dem i arbetet med de yngre barnen. Ungdomarna kan ta ansvar för en nybörjare, som fadder, eller de kan bli guider för förskolebarn på besök. De kan sedan av och till följa sina skyddslingar på lågstadiet. De kan assistera läraren på olika sätt, t ex läsa för barnen, skriva efter deras diktamen, hjälpa dem med praktiska ting och vara tillsammans med dem på fritiden.

Små barn som behöver hjälp kan bli en tillgång för de äldre elevernas utveckling till ansvarskännande människor.

När en skola planerar åtgärder och inventerar resurser och möjligheter av olika slag kan det vara viktigt att se över vilken betydelse ansvarsuppgifter gentemot de små barnen kan ha för en skoltrött tonåring.

Personal och föräldrar

Arbetsplan för förskolan och grundskolans läroplan, Lgr 80, betonar både att föräldrarna är en tillgång i verksamheten och att de aktivt kan bidra både med kunskaper, information och miljöförbättringar.

I samband med skolstarten är det naturligt att bygga upp det reella samarbetet som behövs mellan hem och skola. Även om ett öppet och naturligt samarbete funnits mellan föräldrar och förskola, behöver skolan ägna särskild uppmärksamhet åt de nya medarbetare som kommer till skolan varje gång ett nytt läsår startar.

Det är nödvändigt att föräldrar får förbereda sig på och gå in i rollen som delaktiga i skolans arbete med barnen. Förskolan och skolan kan i samarbete med föräldrar som redan tidigare har barn i skolan förbereda föräldragruppens "skolstart", så att alla föräldrar får en god uppfattning om sina speciella möjligheter. Ju mer ansvar föräldrar kan ta för olika praktiska och sociala uppgifter, desto mer engagemang uppstår och desto starkare stöd kan föräldrarna bli för skolan och för varandra och därmed även för barnen.

Personalens samråd och samarbete är för övrigt en av de mest grundläggande förutsättningarna för en meningsfull samverkan. Först och främst har den ansvaret för en god kontakt med föräldrarna, en kontakt som helst bör leda till ett öppet och aktiverande samarbete. Det är personalen som näst föräldrarna har mest kunskaper om barnen, allmänt och individuellt, erfarenheter av föräldrasamarbete och kännedom om förhållandena i klassrum och barninstitutioner. Den nyckelposition förskolepersonal och lärare har gör att de i stor utsträckning kan avgöra utvecklingen av samarbetet. Deras samverkan styr inriktningen och markerar betydelsen av samarbete kring barnen. Deras syn på barnen och på verksamheten avgör hur samverkan kan leda till utveckling och förnyelse både i förskola och skola. Förutom en samsyn på dessa frågor behöver personal från förskola och skola en gemensam strategi för samverkan, oavsett vilken form eller intensitet den har. I detta samarbete är föräldrarna en viktig part.

Förbereda skolstarten

Det enklaste och naturligaste är att man tillsammans förbereder barnens skolstart. Man kommer överens om en tid då en lagom stor förskolegrupp får komma till skolan, bekanta sig med miljön, se hur det ser ut där och träffa några funktionärer och en eller annan klass. Skolpersonalens roll blir att ta emot barnen och presentera skolan, förskolepersonalens och föräldrarnas att följa upp genom att t ex svara på barnens kommentarer och frågor.

Informera och diskutera

Introduktionsbesöket kan upprepas och innehållet kan utvidgas till att barnen får delta i några av skolans aktiviteter. Besökarna får närmare lära känna någon klass som får fadderfunktion. De får också träffa personal med vissa för skolan centrala funktioner, som speciallärare, skolvärdinna eller vaktmästare. Lågstadie läraren och förskolepersonalen deltar gemensamt i planeringen av både de praktiska detaljerna och utformningen av innehållet. Ett visst mått av ömsesidig information krävs. "Så är barnen vana att göra." "Det här kan de redan." "Detta undrar de över." "Det här måste barnen få klart för sig." "Hur klarar de en sån här uppläggnig?" "Sånt här vill jag visa dem." Ungefär sådana frågeställningar kan bli aktuella i samrådet mellan personalen.

Utöver själva planeringen dyker det nästan säkert upp frågor om målsättning eller frånvaron av målsättning, om metoder eller om pedagogiska idéer bakom målsättningar och metodval. Detta kan leda till såväl konflikter vilka behöver lösas som fördjupad önskan att samarbeta och förändra. På lång sikt kan resultatet bli utvecklande för både förskolan och skolan. Dessa frågor kan vara lämpliga att ta upp i ett gemensamt fortbildningsarbete.

Planera

Barn kan också förberedas på skolstarten så att de gradvis växer in i skolan. I ett fortlöpande samarbete, som sträcker sig över ett helt läsår, planeras och genomförs en verksamhet som består i att förskolebarn och skolbarn regelbundet deltar i något gemensamt, anordnat antingen av förskolan eller av skolan eller av båda tillsammans. Det kan röra sig om studiebesök, utflykter, sångstunder, lekar eller praktiskt arbete av olika slag. Det kan också vara matematik- eller språkövningar eller allmän orientering om olika företeelser som intresserar barnen. Samarbetet kräver sin särskilda uppläggnig när det gäller barn med annat hemspråk än svenska. De regelbundet genomförda gemensamma aktiviteterna har betydelse inte bara för de barn som skall börja skolan utan också för dem som redan tillhör den. De aktiviteter av "förskolekaraktär" som förekommer i den gemensamma verksamheten kan inverka berikande på skolans arbetssätt.

När förskolepersonal och skolpersonal arbetar tillsammans på det här sättet kan de ha god nytta av varandra i de olika sidorna av arbetet. Man kan tillsammans uppmärksamma problem av olika slag, t ex bedöma hjälpbehovet hos handikappade barn. Här liksom i många andra frågor är det viktigt att hela tiden samarbeta med föräldrarna. Man kan hjälpas åt att stödja barn som saknar stabilitet i sina familjeförhållanden. Det är bra om barn som har vissa svårigheter, vilka upptäcks under förskoletiden, får tidig hjälp och att åtgärderna fullföljs konsekvent när barnet börjar skolan.

Om uppskov med skolgången

När ett barn visar sig sent utvecklat kan det hända att man börjar diskutera om barnet är skolmoget. Skolmognadsbegreppet är något mycket svårdefinierat (se även s 34), och det kommer inte att diskuteras här.

Synen på problemen kring skolmognad har ruckats på under det senaste tiotalet år, och man har mer och mer börjat diskutera skolans anpassning till barnen i stället för det motsatta. Man kan därför påstå att skolan i dag har större beredskap än tidigare att tillrättalägga och variera innehåll och verksamhet för att bättre tillgodose alla barns behov.

Möjlighet till uppskov med skolstarten finns dock enligt 32 § skollagen. Orsaken till uppskovet skall vara att barnet visat sig sakna tillräcklig mognad för att delta i undervisningen i grundskolan. Föräldrarna måste ha medgivit uppskovet, och barnet skall delta i förskola under det år det har uppskov.

För närvarande får ca 1,5 % av sjuåringarna uppskov med sin skolgång. Detta innebär att dessa barn går ytterligare ett år i förskolan. Oftast innebär det placering i deltidsgrupp. Frekvensen av skoluppskov varierar i kommunerna.

Skolöverstyrelsen och socialstyrelsen har i samråd med Svenska kommunförbundet utarbetat en vägledning i frågor som rör uppskov. Den publicerades bl a i SÖ-FS 1979:85. Här påpekar de båda myndigheterna att undersökningar visar att uppskov ofta inte haft den positiva effekt för barnen som avsetts. I förskolorna kan man dessutom ha haft problem med att ta hand om uppskovsbarnen på ett bra sätt. Skolöverstyrelsen och socialstyrelsen uppmanar därför i vägledningen till ett restriktivt utnyttjande av möjligheten till uppskov.

Ur vägledningen citeras för övrigt följande:

”När man emellertid beslutar om skoluppskov måste detta beslut föregås av ett mycket omsorgsfullt förberedelsearbete. Därigenom undviker man att barnet får börja skolan för att efter en tid avbryta skolgången och återgå till förskolan, vilket självfallet inte bör förekomma.

I de fall fråga om uppskov uppkommer, skall förskolan och skolan tillsammans med föräldrarna under vårterminen göra en gemensam bedömning av barnets möjligheter och behov. Därvid skall förskolans respektive skolans möjligheter att möta barnets och familjens behov vägas in. Vid beslut om skoluppskov skall också bestämmas vilka stödinsatser skolan skall svara för. Det åligger socialförvaltningen att bereda barnet plats i förskolan. Om barnet vistas på daghem är det önskvärt att det får fortsätta i samma grupp. Därvid bör socialförvaltningen uppmärksamma att den grupp som skall ta emot barnet kan behöva ytterligare resurser för denna uppgift. Om skoluppskov ej beslutas bör socialförvaltningens möjligheter att bistå barnet och familjen prövas.

Samarbete mellan social- och skolförvaltningarna är således viktigt för de barn det här gäller. Det är nödvändigt att de båda förvaltningarna

deltar i förberedelsearbetet inför ett beslut om skoluppskov. SÖ och socialstyrelsen rekommenderar att förvaltningarna kommer överens hur ärenden av denna typ skall handläggas."

Samarbetet kräver av båda personalgrupperna en regelbunden planering. Det kan självfallet väcka frågor och diskussion, och det krävs från båda håll en beredskap att klargöra sina ståndpunkter och motivera sina metoder. Det krävs också att man kan kompromissa och att man kan låta sig påverkas. I gengäld kan samarbetet ge djupare insikter om barnen och om verksamhetens möjligheter. Det kan ge impulser att pröva arbetsätt som bättre svarar mot barnens förutsättningar.

Om sekretessfrågor

Frågor kring vilken grad av sekretess som skall iakttas när man vill överföra information om barn vållar ofta bekymmer. Naturligtvis får personalen i förskolan en kännedom om barnet och dess levnadsförhållanden och levnadsvillkor som inte i sin helhet kan överföras till skolpersonalen inom ramen för samaktiviteter av olika slag. All information som förskolepersonalen har behöver inte heller föras vidare. Det kan vara svårt att avgöra vilka uppgifter som behöver lämnas till skolan och vad som kan skapa negativa förväntningar hos dem som tar emot informationen. Att ställa upp några entydiga regler för detta går inte. Här måste erfarenheter och omdöme vara riktgivande. Ett nära samarbete mellan skola och förskola gynnar naturligtvis personalens möjligheter att göra sådana bedömningar.

En fråga som ibland upplevs som problematisk är om uppgifter får lämnas över från en institution/förvaltning till en annan. Personal i kommunal och statlig tjänst står inte fria att föra vilken information som helst vidare. Bestämmelserna om detta regleras av den sekretesslag (SFS 1980:100) som trädde i kraft i januari 1981. Samhället har i den nya lagen värnat starkt om den personliga integriteten. Förskolläraren får inte föra uppgifter, som kan vara känsliga för barn och föräldrar, vidare utan de berördas samtycke. Detsamma gäller för skolans personal.

Sålunda måste all information som gäller känsliga frågor ske tillsammans med eller i samråd med berörda, barnet och/eller barnets föräldrar. Förskolläraren måste i god tid ta upp en diskussion med barnet och föräldrarna om vilken information som skall föras över till skolan, då man bedömer att uppgifterna kan upplevas som känsliga av dem. Informationen kan sedan föras vidare av barn och föräldrar själva, av personal och berörda tillsammans eller av förskolepersonalen med de berördas samtycke. På samma sätt måste skolans personal i de flesta fall förfara då information behöver lämnas till förskolan, exempelvis daghemmet. Att avgöra vem som skall lämna samtycke till att uppgifter förs vidare kan vara svårt i vissa fall. Som huvudregel gäller dock, för så små barn som det här är fråga om, att föräldrarnas medgivande

krävs och också i de flesta fall är tillräckligt. Om föräldrarna på detta sätt engageras vid informationen behöver sekretesslagen inte vara något hinder för samarbetet mellan förskola och skola.

Ytterligare information om frågor som rör informationsöverföring och sekretess ges i informationsmaterial om elevdata (Skolöverstyrelsen och Svenska kommunförbundet, 1980) samt Skolan och sekretessen (Skolöverstyrelsen, 1981, i sin helhet infört i SÖ-FS 1981:204).

Samarbeta dagligen

Det finns också erfarenheter från samarbete där förskolan och skolan har *daglig* gemensam verksamhet under hela skoldagen. De vuxnas sätt att samarbeta utgör alltid ett mönster för barnen. Detta dagliga samarbete kräver ett djupt och målmedvetet samarbete av båda parter men öppnar särskilda möjligheter för barnen att få en individanpassad, genom åren kontinuerligt breddad fostran och undervisning.

Ledningspersonal

Insatser från förskoleledning och skolledning har stor betydelse för arbetet. Dessa insatser gäller olika plan och förutsätter kontakter att olika håll. Personal som har ledningsansvar behöver föra en diskussion om meningen och målet med samverkan. Den kan resultera i överenskommelser om principer för arbetet. Den behöver stödjas av mycken information. Vad som behövs är också rådslag om olika saker, från gemensamma handlingsplaner till praktiska anordningar.

Det vilar också på ledningsfunktionärerna att initiera och delta i den pedagogiska diskussionen och att stimulera och stödja lokalt utvecklingsarbete.

För kontaktarbetet i förskolor och klassrum behövs gemensam planering. Hur omfattande denna blir beror på hur mycket samverkan man beslutar sig för inom sitt område. Till planeringen hör också åtgärder för att få klassammansättningar som är bra för barnen.

En annan roll är att aktualisera samverkansfrågorna i respektive förvaltningar, att förse dessa med information om vad som sker på fältet och om samarbetets resultat. Ledningspersonalen har också ett ansvar för att det samarbete med hemmen som påbörjats i förskolan fullföljs och att engagemanget fördjupas.

Samarbetet mellan ledningsfunktionärer i förskola och skola kan vara delvis informellt, delvis formaliserat. Varje område behöver utveckla sina egna rutiner. Skolor och förskolor har i regel olika upptagningsområden, vilket betyder att en skola har flera förskolor att samarbeta med. I samband med att nya klasser skall etableras behövs årligen återkommande samråd om klassammansättning, föräldrainformation osv.

Anordnande av gemensam fortbildning, t ex studiedagar, studiecirk-

lar och studiebesök, kan skötas växelvis av skolan och förskolan. Detsamma gäller planering och administration av gemensamma aktiviteter i arbetet med barnen.

Planeringen av samverkan förutsätter ett nära samarbete mellan varje skola och de förskoleinstitutioner i trakten från vilka skolan rekryterar sina elever. Det kan vara naturligt att en skola tar upp samverkansfrågorna i sin lokala arbetsplan och att förskolan får inflytande på det som skrivs om samverkan.

Kommunen

Tanken på organiserad samverkan inom landets kommuner har framförts sedan lång tid tillbaka. Samarbetsgrupper eller samarbetskommittéer har funnits sedan mitten av 1960-talet på några orter i landet. Barnstugeutredningen menade att sådana grupper borde bildas i alla kommuner. Samma uppfattning fanns hos utredningen om skolans inre arbete (SIA) som tyckte att det borde finnas en organisatorisk bas för samordning av de frågor som rör förskola och lågstadium. Ett lokalt samverkansorgan och lärare med kontaktuppgifter skulle utgöra stommen i denna organisation, ansåg utredningen.

De tidigaste samarbetsgrupperna var ofta inriktade på organisationen av samverkan. Arrangemangen i samband med barnens miljöbyte blev något av ett huvudsyfte för samverkan. Erfarenheter visar att samarbete inom en kommun kan ha en mycket djupare effekt med en mer långsiktig och varaktig verkan för både förskolan och skolan.

Två syften

Samverkan kan ha två ganska olikartade syften.

Det ena rör åtgärder som har att göra med att barnen lämnar förskolan och börjar skolan. Det som sker då kräver arrangemang av en bestämd typ. Det är en betydelsefull tid för barnen och de vuxna behöver bemöda sig om att göra den så rik och inspirerande och trygg som möjligt. Men introduktionen och välkommandet är en engångsföreteelse och det faktum att det kommer nya barn till skolan förändrar i och för sig ingenting i skolan, lika litet som förskolan förändras för att en grupp barn lämnar den.

Det andra syftet med samverkan kan vara att förändra och förbättra den verksamhet man bedriver så att den bättre kan fylla sina mål att fostra och utbilda barnen och ge dem en bra uppväxtmiljö. Om både förskolan och skolan lyckas väl med detta, bör man nå fram till en samstämmighet i synen på barnen och i sättet att arbeta som ger en positiv kontinuitet i verksamheterna och ökar förutsättningarna för en gynnsam utveckling.

Gemensamt kommunalt ansvar

Hur samarbetet organiseras måste givetvis bestämmas inom varje kommun. Avgörande är att de för barnomsorg och skola ansvariga dels håller sig underrättade om de behov och möjligheter som finns inom kommunen, dels verkar för att stimulera och underlätta genomförandet av samverkansarbetet. En förutsättning är att man tar sig tid att diskutera hur de gemensamma målen ser ut och att man inventerar de gemensamma tillgångarna ifråga om ekonomiska medel, kompetenta personer, inarbetade rutiner o s v. Inte minst fortbildningsfrågorna är ett stort gemensamt kommunalt ansvar. Man kan utifrån dessa diskussioner bestämma hur långt de gemensamma ambitionerna skall sträcka sig.

Samarbetet inom en kommun kan få önskvärd stadga endast om man har ett gemensamt mål och en gemensam inriktning av samverkan. Detta kan uttryckas i form av t ex riktlinjer och behöver vara förankrat hos alla som berörs.

Nästa steg kan vara att kommunen fastställer en handlingsplan som går ut på att göra verksamheten bättre anpassad till barnets behov och förutsättningar och därmed säkra kontinuiteten i arbetet med barnen. Handlingsplanen kan koncentrera sig till ett eller flera områden inom vilka man vill göra det bättre för barnen.

Ett samlat grepp på frågor som hör ihop med skoluppskov är till exempel nödvändigt för att man effektivt skall kunna utnyttja de resurser som finns i kommunen och för att man över huvud taget skall finna bra sätt att stödja de barn som drabbas. Barn som inte får börja skolan fast de är skolpliktiga är utsatta för särskilda risker. De behöver dubbelt stöd och det krävs dubbelt ansvar gentemot dem. Likaså kan lokalfrågor behöva samplaneras. Det kan gälla såväl nybyggnader som omdisponeringar, t ex i bostadsområden där man får skollokaler över därför att barnantalet minskar.

Andra angelägna utvecklingsområden kan utkristalliseras ur den utvärdering och de behov som framkommer i förskolans och skolans lokala planering. Det kan till exempel vara områden som kulturfrågor, samlevnadsfrågor, trafik, inflytande och ansvar, förskolans och skolans insatser för barn med behov av speciellt stöd och stimulans, barn från olika kulturella minoriteter, grundläggande språkliga och matematiska färdigheter, hur miljön ordnas ute och inne osv. I förskolans arbetsplan och i läroplanen för grundskolan behandlas flera frågor som rymmer gemensamma och angelägna mål.

Handlingsplan

Att formulera och ta i bruk en handlingsplan för den *innehållsinriktade* samverkan är det väsentliga även om en handlingsplan för att förbereda och underlätta miljöbytet i samband med skolstarten också behövs.

Det är vanligt att socialförvaltning och skolförvaltning utser en

samarbets- eller kontaktgrupp som svarar för de konkreta åtgärder som kan anses behövliga. Hit kan höras att lämna förslag som resulterar i en handlingsplan som, förankrad hos berörd personal, utarbetas av förvaltningarna, antas av de båda nämnderna och detaljutföras enligt de enskilda institutionernas förutsättningar. Hit kan också höras att göra upp årsplan för förskolebarnens introduktion i skolan och övrig kontaktverksamhet, framställa informationsmaterial, organisera gemensamma fortbildningsaktiviteter, arrangera diskussioner och pedagogisk debatt, föreslå rutiner för inskrivning, uppgiftsöverlämnande och föräldrasamverkan, förbereda studiebesök och auskultationer, svara för information till personalen om t ex tillämpning av sekretessbestämmelserna. I den mån kommunen låter barn få skoluppskov kan det vara en uppgift för samarbetsgruppen att följa och utvärdera de åtgärder som vidtas efter skoluppskovet och att informera ansvariga om resultaten.

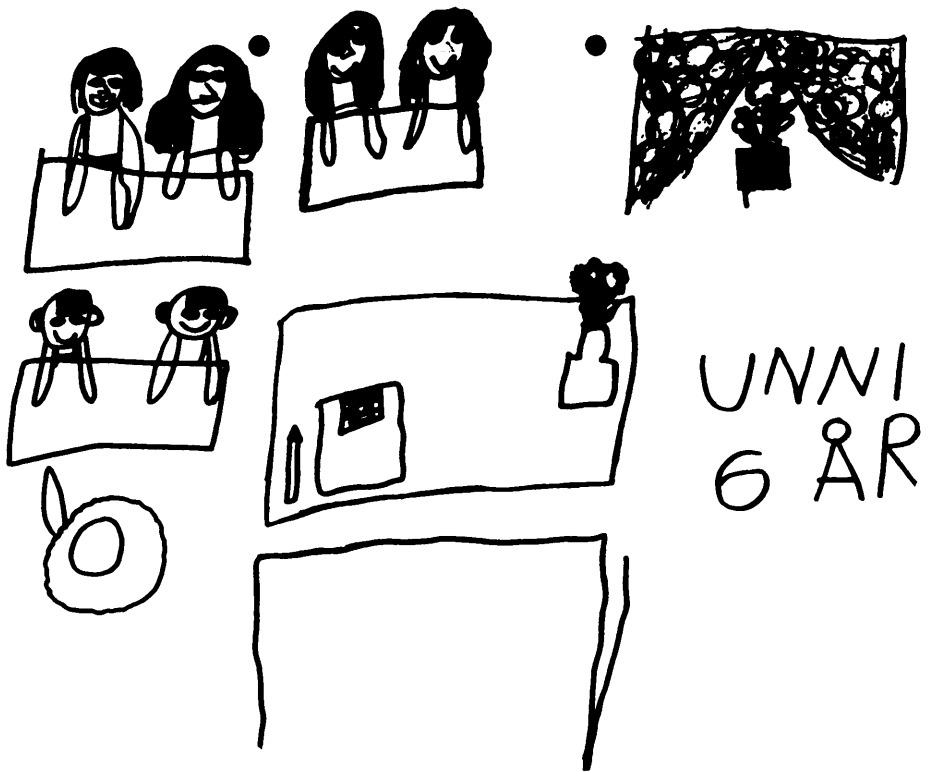
En samarbetsgrupp kan komma med förslag till försöksverksamhet och annat utvecklingsarbete. Den kan fånga upp idéer till olika organisatoriska lösningar och pedagogiska uppläggningar och den kan hjälpa till att precisera fortbildningsbehoven.

För att samarbetsgrupperna skall bli till nytta i kommunen behöver skola och förskola dela lika på ansvar och arbete, kräva lika mycket uppmärksamhet, lämna nödvändig information i samma utsträckning och försöka utvinna lika stora vinster för de barn man ansvarar för.

Samverkan mellan statliga myndigheter

Enligt nuvarande lagstiftning vilar tillsynsansvaret på två olika verk, som verkställer beslut, fattade av två olika departement. Detta kräver gemensamma insatser av socialstyrelsen och skolöverstyrelsen. Sedan början av sjuttioalet har samverkansfrågorna behandlats gemensamt av de båda verken.

Detta har tagit sig uttryck på olika sätt. Fortbildningsmaterial har utarbetats. Försöksverksamhet har bedrivits. Informations- och fortbildningskonferenser har anordnats. Samråd och samarbete har skett vid framställning av arbetsplaner för förskolan och vid skolans läroplansarbete. Rekommendationer i vissa principiella frågor har gått ut till kommunerna. Hit hör till exempel vägledning i frågor som rör uppskov med skolgången. (Se s 26.)

*Skolan – en välordnad arbetsplats inte utan trivsselfaktorer. Barnen är beskrivna i lärarperspektiv och sedda framifrån, medan läraren (den cirkelformade figuren framför barnen) är sedd uppifrån, där hon står och sträcker ut handen mot sina elever.
(Unni, 6 år)*

I hela landet förekommer samverkan mellan förskola och skola. Det finns idag ingen riksomfattande kartläggning eller utvärdering av den samverkan som pågår. Det finns emellertid en hel del erfarenheter som inte systematiserats men som ändå kan antas ge en bild av hur samverkan i landets olika förskolor och skolor kan gå till. De speglar också de delaktigas syn på frågor om syftena med och resultatet av samverkan.

Under det senaste tiotalet år har socialstyrelsen och skolöverstyrelsen gemensamt anordnat en del aktiviteter som haft till syfte att utveckla samverkan mellan förskola och skola. Bland annat har kurser och konferenser ordnats på olika orter i landet. Vid sådana tillfällen har pedagogisk personal och förvaltningspersonal mötts, diskuterat och redovisat erfarenheter. De beskrivningar och erfarenheter som återges i detta kapitel härrör ur dessa diskussioner.

Förberedelser för övergången förskola — skola

Utveckling sker kontinuerligt och inläring är en aktiv process som sker genom barnets samspel med omgivningen. Det är ju inte så att det sker någon markant förändring i dessa förhållanden eller i barnens förutsättningar och behov under den sommar som ligger mellan vårens skolintroduktion och höstens skolstart. Skolan bör på ett positivt sätt bygga vidare på de erfarenheter som barnen fått i förskolan. Detta synsätt kommer till uttryck både i förskolans arbetsplan och i läroplan för grundskolan.

Under den senaste tioårsperioden har det, enligt gjorda erfarenheter, skett en markant utveckling av olika former av kontakter mellan förskola och skola för att underlätta själva skolstarten. Att börja skolan innebar tidigare att barnet vid höstens början mötte främmande vuxna och barn, nya lokaler, ny skolväg och nytt innehåll, annat arbetssätt och andra normer utan att ha förberetts på allt detta.

Samarbetet har därför inriktats på att finna vägar att introducera barnen i skolans värld. Numera är det vanligt att man börjar förbereda barnen ett halvår innan de skall börja skolan. I dessa förberedelser ingår nästan alltid ett eller flera besök i skolan.

Numera är därför de flesta sexåriga barn ganska väl förberedda på hur det ser ut i skolan och vad man brukar göra där. Föräldrarna har också fått en första kontakt med skolan och tillfälle att tillsammans med förskolepersonalen diskutera problem eller svårigheter som barnet eventuellt har.

Det har framförts viss kritik mot denna form av samverkan. Den sägs vara enbart organisatorisk. Den är visserligen viktig men inte tillräcklig. Den förutsätter inte att man vare sig i förskolan eller skolan ändrar uppläggningsen av sitt arbete. Den leder inte heller fram till att i en vidare mening göra övergången förskola-skola smidig och kontinuerlig. Vilken betydelse denna form av samverkan har haft för barnens skolstart är också svårt att på ett systematiskt sätt få belagt. Men många intryck tyder på att det är en positiv verksamhet och den betraktas som ett första viktigt steg i en mer fördjupad samverkan mellan förskolan och skolan.

Från organisatorisk till innehållsinriktad samverkan

Ett mål för samverkan är att på olika sätt anpassa verksamheten i förskolan och skolan så att barnen ges fortlöpande stöd och stimulans i sin utveckling och inläring. Detta förutsätter att samverkan koncentreras på innehållet och arbetssättet i förskolans och skolans arbete.

Att öka kontinuiteten i verksamheten kring skolstarten och att utveckla arbetet i förskolan och skolan utifrån barnens olika förutsättningar kräver insatser på olika nivåer.

Tidigare inriktades arbetet på att studera barnens förutsättningar att klara av själva skolstarten. Skolmognadsproven är ett exempel. Syftet var att läraren med hjälp av proven skulle få kunskap om barnens förutsättningar för att kunna anpassa undervisningens uppläggning efter varje barns förutsättningar och behov. Med tiden började däremot proven att av många uppfattas som ett stelbent sätt att kontrollera om barnet uppfyllde de krav skolan ställt för att få inträde där. Tillgänglig forskning inom området visade också att skolmognadsproven var mycket osäkra. Framför allt mätte de intelligensfaktorer och ej det som ursprungligen åsyftades, nämligen det i sig svårfångade begreppet skolmognad. Skolans inställning till sitt ansvar för nybörjarna med deras skilda förutsättningar och behov kom att förändras. Detta ledde till att proven ersattes med en diagnostisk period eller inskolningsperiod efter skolstarten. Genom detta betonades ytterligare skolans ansvar för att bygga vidare på och utnyttja de kunskaper och erfarenheter barnen redan har vid skolstarten. Under senare år har skolans anpassning till nybörjarens behov och förutsättningar på allvar börjat diskuteras och praktiseras.

Det är i detta sammanhang som man kan se de senaste årens satsningar på olika former av försöksverksamhet som rör förskola och skola. Tonvikten har under denna period lagts på att stödja och studera olika former av samverkan samt analysera de svårigheter som uppstår i dessa strävanden.

Från ett flertal kommuner rapporteras att man nu på olika sätt försöker fördjupa debatten kring innehållet i denna samverkan. Detta kräver planering och ansvarstaganden från samtliga nivåer inom förskolan och skolan. Att utarbeta en handlingsplan för den mer inne-

hållsinriktade samverkan bedöms som minst lika väsentlig som handlingsplaner för att förbereda och underlätta själva miljöbytet.

Kontinuiteten för barnen behöver förbättras

Det råder stor enighet om att en bättre anpassning och samverkan är nödvändig. Frågan är *vad* denna samverkan skall innebära och *hur* den skall utformas för att stödja barnen i deras utveckling.

Denna form av samverkan kan vara svårare att kortsiktigt utvärdera och direkt studera konsekvenserna av. Det handlar om en ganska komplicerad process som innebär att man från förskolan och skolan påverkas av och påverkar varandras arbetssätt, så att detta på lång sikt — ur barnens synvinkel — blir ett kontinuerligt och konsekvent stöd i deras utveckling. Här finns en mångfald områden att utveckla i nära samarbete mellan förskola och skola både från centralt och lokalt håll. Några exempel har lämnats på s 30.

Ökad kännedom om varandras arbete

Ju mer personalen inom förskola och skola intresserar sig för *innehållet* i samverkan desto större blir behovet att skaffa sig mer kunskap om varandras arbete. Så länge man koncentrerar samverkan på att organisera förskolebarnens besök i skolan, våren före skolstarten, blir detta behov inte särskilt påtagligt.

Sedan man löst frågor kring denna typ av samverkan har man vanligtvis i ett nästa steg kommit in på frågor om hur skolan skall kunna bygga vidare på de erfarenheter och kunskaper barnen fått i förskolan. Man har också börjat diskutera hur förskolan skall kunna ta vara på barnens olika möjligheter. I det läget har behov av ökad kännedom om varandras arbete vuxit fram liksom behovet att klarare definiera mål och innehåll i samverkan och hur barn lär och utvecklas.

Det är mot denna bakgrund man bör se den mångfald av exempel som rapporterats om gemensamma studiedagar, studiecirklar, temadagar och övriga gemensamma aktiviteter för förskolans och skolans personal. I syftet att skaffa sig ökad kunskap om varandras arbetssätt och arbetsvillkor har man också på en del platser ordnat auskultationer och studiebesök hos varandra. Denna verksamhet har då arrangerats förutom den besöksverksamhet på vårterminen före skolstarten som är upplagd för att underlätta övergången från förskola till skola för de enskilda barnen.

Lärarhögskolorna har på sina håll ordnat fortbildningsverksamhet i form av enstaka kurser gemensamt för förskollärare och lågstadielärare i syfte att tillgodose detta kunskapsbehov.

Det har betonats att den ökade kunskapen om varandras arbete är en viktig förutsättning för att nå ökad samstämmighet i synen på barns utveckling och inläring. Detta i sin tur gör att verksamheten kan utformas på ett mer kontinuerligt sätt.

Denna ökade kunskap är angelägen inte enbart för den personal som inom förskolan och skolan arbetar direkt i barngrupperna utan också för föreståndare/skolledare och i förvaltningarna. Det har t ex från några kommuner framkommit att social- och skolförvaltningarna försökt hitta former för ett mer regelbundet erfarenhetsutbyte. Detta har upplevts särskilt angeläget när olika reformer och utvecklingsprogram inom såväl förskolans som skolans område skall genomföras. Reformerna i förskolan får konsekvenser även för skolan och vice versa. Genomförandet av socialtjänstlagen liksom den nya läroplanen för grundskolan — Lgr 80 — är betydelsefulla exempel.

Parallellt med detta erfarenhetsutbyte på förvaltningsnivå framstår vikten av förvaltningarnas ansvar att stimulera och stödja motsvarande arbete på lokalt håll inom respektive kommun. För detta krävs en planering och en organisation som gör det lättare för förskolan och skolan att utbyta erfarenheter av sitt arbete och att utveckla formerna för samverkan. En sådan planering skiljer sig i väsentliga avseenden från de mer punktvis gjorda insatserna för att sammanföra personalen från förskola och skola som tidvis varit vanligt.

Det är också intressant att konstatera att förskol- och lågstadielärare, som på detta sätt fått ökad inblick i varandras arbete, i ett nästa steg ofta börjar diskutera samverkansfrågor utifrån nya utgångspunkter. Litet tillspetsat kan man säga att samarbete mellan förskola och skola då innebär mindre av direkt kontakt mellan de skilda personalgrupperna i det dagliga arbetet och mer av försöks- och utvecklingsarbete inom respektive stadium. En mängd komplicerade och viktiga frågor inställer sig då:

- Vilka problem uppstår för barnen?
- Vad är viktigt att förändra?
- Vad vet vi om hur barn i olika åldrar lär?
- Hur kommer man fram till vad som är ett bra arbetssätt?

Dessa frågor och liknande är mycket betydelsefulla och att finna svar på dem är viktiga mål för det gemensamma arbetet.

Nya former av stöd och stimulans från förvaltningarna

Förutom diskussioner om hur samarbetet över förvaltningarna skulle utvecklas, har man i en del kommuner redovisat olika modeller som förvaltningarna arbetar efter för att stimulera och stödja det lokala samverkansarbetet inom respektive kommun.

Värdet av kommunikation mellan representanter från olika kommuner med deltagare från olika befattningar inom förskola och skola betonas. Kommuner som inte kommit särskilt långt i sitt arbete med förvaltningsmedverkan eller stöd till lokalt utvecklingsarbete har då

möjlighet att få impulser och idéer för det fortsatta arbetet. Ingående redovisningar från förskolepersonal och lågstadielärare av det lokala samverkansarbetets utformning och de krav på planering och det stöd detta kräver, är av betydelse för att det kommunalt planerade arbetet skall få önskad uppläggning och inriktning.

Kommuner som under ett flertal år arbetat med olika former av centrala samverkansgrupper, med förankring inom respektive förvaltning, har redovisat hur arbetet delvis ändrat karaktär och inriktning ju mer man trängt in i de frågor som rör samverkan förskola-skola.

En tendens tycks vara att dessa arbetsgrupper med tiden förändrar synen på sin egen funktion i samarbetet. Man satsar mer på övergripande och långsiktig planering i stället för att detaljplanera lokala aktiviteter. En central fråga blir då vilken typ av stöd och stimulans som krävs från de centrala grupperna för att underlätta det lokala arbetet och inrikta det på innehållsligt snarare än på enbart organisatoriskt samarbete.

Exempel på några nya uppgifter är att klarare definiera innebörden i begreppet samverkan, att över förvaltningsgränserna precisera en tillfredsställande ambitionsnivå och att fastställa en gemensam, långsiktig handlingsplan för arbetet. En konsekvens av detta blir då förhoppningsvis att de olika förskolorna och skolorna själva kommer att utforma sitt samarbete utifrån de lokala förutsättningarna beträffande personal, lokaler o s v — dock inom den centralt överenskomna handlingsramen.

En förutsättning för detta är att personalen känner såväl krav som stöd från den centrala gruppen i sitt arbete.

Förskolebarn och skolbarn i gemensamma aktiviteter

Att förskolebarn på olika sätt får tillfälle att bekanta sig med skolmiljön på våren före skolstarten har, som tidigare nämnts, blivit ett väl etablerat inslag i samverkansarbetet mellan förskola och skola. På många håll anser man att denna form av kontakt mellan förskola och skola kräver en omfattande planering och organisation. Detta har speciellt varit fallet i områden där förskolans och skolans lokaler ligger åtskilda och där barnen kommer från flera olika förskolor inom skolans upptagningsområde och där varje förskola skall lämna barn till flera skolor. Man har efter några års erfarenheter dock i flera fall kommit fram till lösningar på detta så att mer tid och kraft kan användas på den mer innehållsinriktade samverkan.

Många lärare anser att både förskolebarnen och skolbarnen skulle ha nytta och glädje av att delta i gemensamma aktiviteter som inte enbart koncentreras till en kort period på våren före skolstarten. Man skulle då kunna planera dessa möten mellan barnen så att samtliga var aktiva i en mer sammanhängande pedagogisk verksamhet där förskole- och skolbarn arbetade tillsammans.

Man har här provat olika modeller, t ex att göra utflykter, museibesök och liknande tillsammans.

Allt fler nybyggda förskolor och skolor ligger nära varandra eller t o m i samma byggnad. Detta gör det naturligtvis möjligt för barn och personal att i det vardagliga arbetet samarbeta på ett naturligare sätt än när man är långt ifrån varandra. Man har då provat att regelbundet ha gemensamma aktiviteter.

Föräldrarnas roll i samverkansarbetet

Familjens förutsättningar och livsvillkor samt ställning i samhället har stark genomslagskraft på barnets utveckling. Familjens ställning bestäms av det sociala, ekonomiska och kulturella mönster vi har i landet. Personal på förvaltningar och i förskolor och skolor blir mer och mer medvetna om detta och ser föräldrasamarbetet som en förutsättning för att lyckas i arbetet med barnen.

Det är viktigt att föräldrar känner till och vet vad som händer i den miljö där barnet vistas. Föräldrasamarbetet är en stor och viktig del både i förskolans, skolans och fritidshemmets arbete.

Samarbete med föräldrarna sker på olika sätt, vilket följande exempel visar.

Föräldrar och barn kommer tillsammans för att bekanta sig med förskolan eller skolan. De får gemensamt "titta in" i den värld som barnen skall vistas och arbeta i.

Men i många kommuner saknas en väsentlig bit i samarbetet, nämligen den att engagera föräldrar tillsammans med personal och barn i förskola och skola, att göra något konkret tillsammans.

Förskolan, särskilt daghemmet, har invänjning i två, tre veckor vilket gör att samarbetet med föräldrarna kan grundläggas på ett naturligt sätt. Det är svårt att tillämpa samma slags introduktion i skolan och därför måste andra former för samarbete sökas. I en del kommuner har man gemensamt föräldramöte inför skolstarten där förskolepersonal, fritidspedagoger, lågstadielärare och rektor är med. Något som är vanligt i både förskolan och skolan är att föräldrar inbjuds till kvartssamtal vid skolstarten enligt överenskommelse i respektive förskola (daghem) eller skola.

Frågan om ett barn skall få uppskov med skolstarten är alltid svår att ta ställning till. I vissa kommuner bereds sådana fall grundligt på våren och då gör föräldrar, förskolepersonal och skolpersonal en gemensam bedömning av barnets möjligheter och behov.

Familjegrupper där flera familjer tillsammans med lärare eller personal på förskolan och fritidshemmet träffas regelbundet börjar bli en omtyckt samarbetsform. Det blir många träffar för personalen men upplevs ändå som något positivt. I dessa små grupper kan föräldrar och personal lättare ta upp frågor till diskussion och en djupare kontakt, och förståelse för varandras olika förutsättningar kan växa fram. Famil-

jegrupperna utesluter inte att man träffas för gemensam information i stor grupp någon gång då och då.

Fortfarande söker man olika former för samarbete med föräldrar. Det upplevs som viktigt med samarbete med föräldrar, men hur detta samarbete skall förverkligas finns det olika uppfattningar om.

Enskilda barns behov

Barn utvecklas individuellt och i skilda avseenden i olika takt. De kan också under vissa perioder gå tillbaka till ett tidigare utvecklingsstadium. Vissa barn kan för kortare eller längre tid behöva särskilt stöd för sin utveckling i ett eller flera avseenden. Detta stöd skall förskolan och skolan ge.

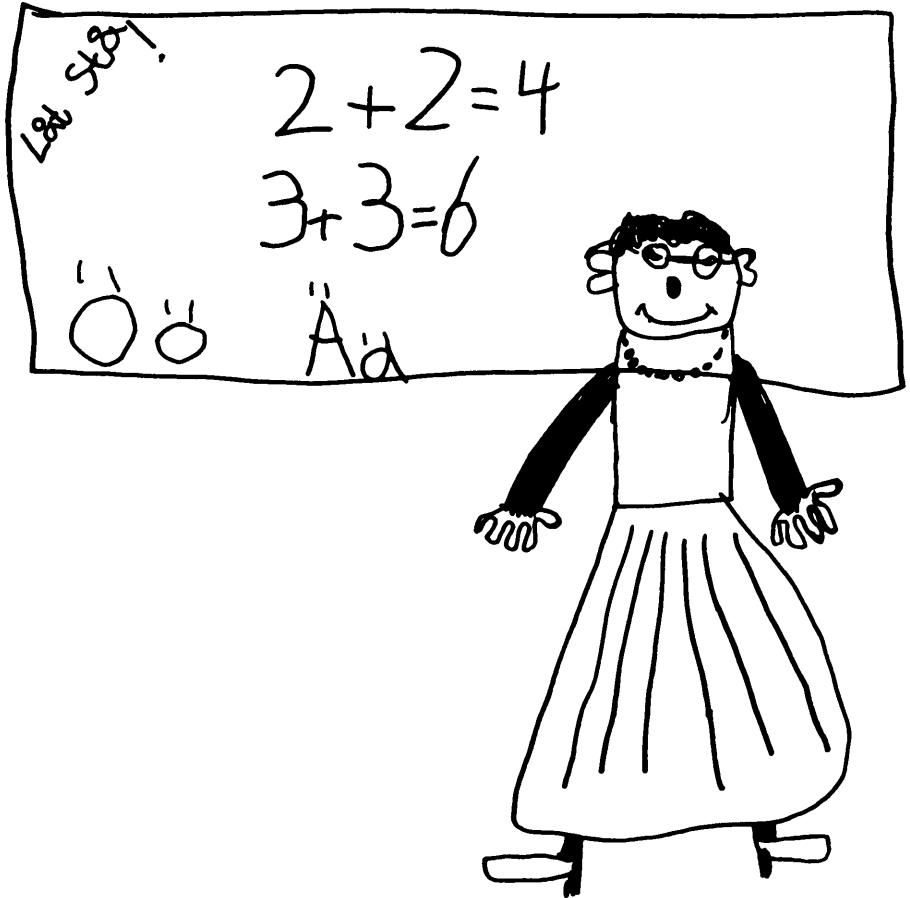
Både skolpersonal och förskolepersonal känner ett behov av samarbete och vill få kontinuitet i verksamheten från förskola till skola. Man provar olika sätt för att ge stöd åt enskilda barn efter vad man tror är viktigt. Man behöver stöd i sitt arbete med samverkan, både från lokalt och centralt håll. Man kan också få stöd av vad som kommit fram i forskning och utvecklingsarbete.

Tankar, som ligger till grund för till exempel LTG-metoden, tar man fram som ett exempel på positivt samarbete mellan personal från förskola och skola. Genom tillämpning av denna metod närmar man sig ofta ett gemensamt arbetssätt.

Barnets mognad är av stor betydelse vid all inläring. Oavsett när barnen börjar förskolan eller skolan kommer det att finnas stor spännvidd mellan barnen i en klass eller grupp. I syskongrupper, det vill säga grupper där det ingår barn i olika åldrar, upplever inte personalen spännvidden negativt eller hindrande på samma sätt som i klasser där alla barn är lika gamla.

Barns språk är av grundläggande betydelse och språkutvecklande övningar har därför en särskild roll. Detta deklarerar personal i förskola och skola men hur barn lär sig och när, finns det olika uppfattningar om. Dessa uppfattningar kan ha sitt ursprung i olika syn på vad som är viktigt och bra för barn.

Beslut om att ett barn skall börja ett år för tidigt eller om det skall ha uppskov med skolstarten ett år blir också avhängigt av den syn på skolan och förskolan som finns hos dem som påverkar beslutet.

Det här är min fröken.
(Per, 8 år)

SAMVERKAN FÖR UTVECKLING

Eftersom barnomsorgen och skolan i en kommun planeras för olika åldrar och utifrån delvis olika principer finns det i allmänhet långt fler förskolegrupper än lågstadielklasser i ett bostadsområde. Detta gör ibland samarbetet komplicerat.

Att förbereda barnen på skolstarten kan man dock nästan alltid göra genom att låta dem besöka sin skola under läsåret innan de skall börja. Detta är också som tidigare nämnts ganska allmänt tillämpat.

Syftet med dessa besök kan främst vara att barnen får bli något så när bekanta med skolan och kan starta med tillit och positiva förväntningar. Skolans personal behöver redan i detta skede kontakt med föräldrarna. Skolan behöver också en viss beredskap inför bildandet av nya klasser. Kännedom om att ett barn har något handikapp kan till exempel vara nödvändig. Och skolan behöver få reda på hur man arbetat i förskolan så att man kan ta tillvara resultatet av det arbete förskolan lagt ner. Skolan kan också dra nytta av de rutiner barnen lärt sig i förskolan.

Men ännu mer angeläget är att förskolans och skolans personal får kontakt med varandra, helst att de får berätta om sitt arbete, sin målsättning och sina resultat, gärna också rådgöra med varandra, ta intryck av och lära av varandra.

Samverkan inskränker sig alltså inte till barnens besök i skolan utan innebär också de vuxnas utbyte av erfarenheter och idéer och de vuxnas påverkan av varandra. Samverkan kan också bestå i att man planerar och genomför det pedagogiska arbetet tillsammans.

Att man sammanför barn och vuxna från förskola och skola garanterar i och för sig inte att kontinuitet och utveckling kommer till stånd. Det kan hända att man konserverar invanda roller även fast förskollärare och lågstadielärare arbetar inom samma institution: "Du tar läsningen, så leker jag med ungarna." (Förskollärare till lågstadielärare); "Måla du med dom som är färdiga med räkningen, så hjälper jag Stina och Malin med minustalen." (Lågstadielärare till förskollärare)

Man bör vara medveten om att denna risk finns. Ofta kan nämligen hindren för en utvecklande samverkan ligga i den traditionella synen på förskolans och skolans arbete. Gemensam planering och öppen diskussion kring de vuxnas faktiska kompetens kan bana vägen för en konventionellare arbetsfördelning.

Att få delta i gemensamma aktiviteter med användande av sina egna yrkeserfarenheter, med respekt för sin samarbetspartner och med öp-

penhet för förändring till sådant som gagnar barnen kan beskrivas som de idealiska förutsättningarna för en utvecklande samverkan.

I verkligheten kan man känna osäkerhet i den egna yrkesrollen, misstänksamhet eller revirtänkande, ängslan inför förändringar, rädsla för att inte begripa eller bara slentrian i det egna arbetet.

Att ta upp sådana här problem eller konflikter är svårt, särskilt därför att de ofta är osynliga utåt och dessutom kan vara omedvetna. Bara i en grupp där man fått trygghet under det att man lärt känna varandra kan man orka tala konstruktivt om de hinder för samarbete och förståelse man upplevt. Bara då kan man stödja varandra i ett förändrat arbete.

En samarbetsgrupp som vill börja utveckla samarbete mellan förskola och skola kan börja med något av de gemensamma problem eller intressen man har.

Vill man pröva sig fram i ett gemensamt utvecklingsarbete kan man avgränsa något tema som man i praktiken planerar, genomför och utvärderar.

Det finns också många områden där både förskolepersonal och skolpersonal behöver fördjupa sitt teoretiska kunnande. Det kan gälla barn och barns utveckling och uppväxtvillkor eller olika pedagogiska och sociala områden m m. Gemensamma studier ger inte bara bättre yrkeskunnande. De kan också skapa gemenskap i fråga om barnsyn eller val av arbets sätt.

Frågor om *vem* som skall lära barnen *vad* eller dispyter om *var* man sysslar med *vad* kommer då att bli alltmer ointressanta, till exempel: Vem skall lära dem läsa? När skall de lära sig knyta skorna? Törs man leka fritt i skolan? Har skolan monopol på undervisning? En pedagog som utgår ifrån barns behov och mognad här och nu frågar inte efter vad traditionen bjuder utan efter var gränsen går mellan vad barn klarar och inte klarar. Där, just där, behöver barnet uppgifter att lösa, problem att fundera över, material att träna sig på, situationer att behärska.

Förskolans verksamhet, som bl a inrymmer träning av färdigheter och förvärvande av kunskaper, kan knappast ha som mål att preparera barnet för någonting som skolan begär av barnet. Den egentliga anledningen till varje aktivitet borde vara att barnet självt vill, kan, är moget för och just nu behöver en kunskap, en färdighet, en säkerhet, en kompetens.

Om ett speciellt behov av någonting uppenbarar sig före eller efter skolstarten, borde inte det ha någon betydelse. Skolan och förskolan bör båda ha lika god beredskap att gå de barn till mötes, för vilka de ansvarar. Skolan och förskolan har en ömsesidig uppgift i att höja beredskapen, att stimulera och hjälpa förskolebarn respektive skolbarn till en så positiv utveckling som möjligt.

LÄSTIPS

- Skolöverstyrelsen, *Läroplan för grundskolan 1980*, allmän del (Liber Utbildningsförlaget)

Samhällets styrinstrument för skolan och dess personal.

- Socialstyrelsen, *Arbetsplan för förskolan: Förskolans pedagogiska verksamhet, mål och inriktning* (Liber Förlag)

Översiktlig beskrivning av centrala områden för den kvalitativa utvecklingen av förskolan, t ex planering och strukturering av verksamheten, grupporienterat arbetssätt, föräldramedverkan och samarbete i närmiljön.

- Socialstyrelsen, *Arbetsplan för förskolan: Förskola-lågstadium, samverkan för kontinuitet* (Liber Förlag)

Kortfattad beskrivning av några områden av betydelse för samverkan, till exempel förskolans och skolans pedagogiska och sociala funktion, synsätt i pedagogiska och sociala frågor, krav på flexibla verksamheter i förskolan och skolan för att tillgodose alla barn i respektive åldrar, förskolans möjligheter att förbereda barnen för skolan och föräldrarnas roll i samband med skolstarten. Synpunkter på samverkan i kommuner och på statlig nivå.

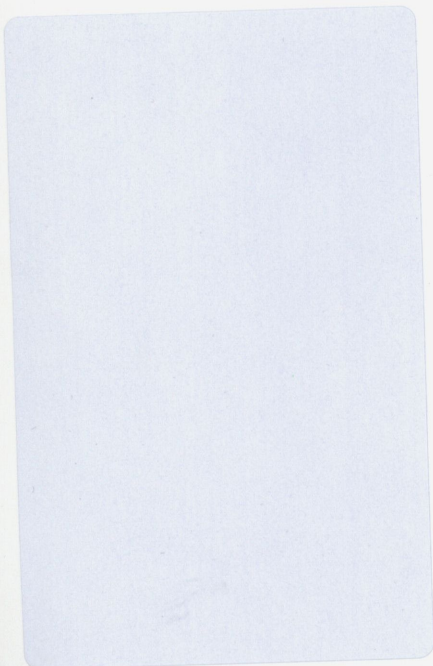
- Förskola-skola-kommittén, *På väg mot samma mål* (Liber Utbildningsförlaget)

Tar upp några frågor som behöver debatteras, till exempel hur man skapar förutsättningar för en verksamhet som tar till vara barnens resurser i förskola/skola, hur man väcker diskussion om mål, innehåll och organisation, hur man kan förändra förskola och skola så att man når gemensamma mål, samt vart vi vill nå med samverkan.

- Förskola-skola-kommittén, *Barns behov av vuxnas samarbete* (Liber Utbildningsförlaget)

En antologi som bygger på ett av Förskola-skola-kommittén anordnat symposium om barns utveckling. Bland annat redovisas aktuell forskning rörande barns utveckling. Olika uppfattningar om inlärning och läsprocess diskuteras. Boken ger underlag för diskussion om vad som är barns behov och hur vi möter dessa i dagens samhälle. Den kan användas vid utbildning av personal, administratörer, politiker och föräldrar. Boken innehåller en omfattande litteraturlista.

BIBLIOTEK GÖTEBORGS UNIVERSITETS
PEDAGOGISKA
BIBLIOTEKET

FÖRSKOLA OCH SKOLA SAMVERKAR

Läroplan för grundskolan, Lgr 80, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna. Dessa utges i SÖ:s publikation Läroplaner.

Förskola och skola samverkar är ett av kommentarmaterialen. I denna kommentar till Lgr 80 behandlas:

- Detta kan vara bra att veta om förskolan
- Förskola och skola — vad förenar, vad skiljer?
- Samverkan på olika nivåer
- Erfarenheter av samverkan
- Samverkan för utveckling.

Förskola och skola samverkar syftar till att ge underlag till diskussioner i skolorna och underlätta den planering som skolorna själva svarar för. Materialet har utarbetats i samarbete med socialstyrelsen.

ISBN 91-40-70966-3

KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1983:5

UTBILDNINGSFÖRLAGET

